

PRIKAZ KNJIGE ALEKSANDRA ŽIVOTIĆA „JUGOSLOVENSKO-SOVJETSKI ODNOSI 1939–1941. GODINE“

Nikola Tošić Malešević*
Ministarstvo odbrane Republike Srbije,
Univerzitet odbrane u Beogradu, *Vojno delo*

Jugoslovensko-sovjetski odnosi 1939–1941. godine;
Aleksandar Životić; Filip Višnjić, Beograd, 2016, 472 str.

Iako mnogi misle da Kraljevina Jugoslavija i Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) nisu imali nikakve odnose i kontakte do 1940. godine (a neki smatraju da takvih kontakata nije bilo sve do uključivanja Jugoslavije u Drugi svetski rat, 1941. godine) to nije tačno. Kontakti vlasti Kraljevine Jugoslavije (a u periodu 1917–1918. godine Kraljevine Srbije) i SSSR-a postojali su, praktično, od pobeđe komunista u Oktobarskoj revoluciji u Rusiji, novembra 1917. godine. Iako diplomatski odnosi nisu uspostavljeni sve do juna 1940. godine, to nipošto ne znači da jugoslovenska vlada nije i ranije razmišljala da se oni uspostave. Međutim, iz mnogobrojnih razloga (netrpeljivost vladajuće dinastije Karađorđevića u Jugoslaviji prema socijalističkom poretku i komunističkoj vladi u SSSR-u, strah vladajućih krugova u Jugoslaviji od boljševizacije zemlje i širenja uticaja Komunističke partije Jugoslavije, veliki uticaj ruskih emigranata – protivnika komunista i sl.) to nije učinjeno sve do pomenute godine, kada je jugoslovenska vlada bila prosto primorana na uspostavu diplomatskih odnosa usled sve komplikovanije međunarodne situacije, izbijanja Drugog svetskog rata 1939. godine, pada Francuske juna 1940. godine i velikog nemačkog i italijanskog pritiska.

Da bi čitaocima predstavio ove, u Srbiji i na prostoru bivše Jugoslavije, može se reći, nedovoljno poznate kontakte jugoslovenskih kraljevskih vlasti i sovjetskih vlasti u Rusiji, dr Aleksandar Životić, istoričar – naučni saradnik sa Instituta za noviju istoriju Srbije iz Beograda i docent na Odelenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, napisao je i 2016. godine objavio knjigu pod naslovom *Jugoslovensko-sovjetski odnosi 1939–1941. godine*, u izdanju izdavačke kuće „Filip Višnjić“ iz Beograda. Delo je pisano na osnovu veoma raznovrsne i bogate literature i istorijskih izvora.

* Autor je spoljni saradnik *Vojnog dela* i samostalni istraživač – master istoričar.

Od literature, pomenućemo samo neke od upotrebljenih dela: *Srbi i rat u Jugoslaviji 1941. godine* (urednik Dragan Aleksić); Slavoljub Cvetković, *Jugoslavija 1939–1941. Sovjetska prisutnost u jugoslovenskom političkom životu na početku Drugog svetskog rata*; Габриэль Городецкий, *Роковой самообман: Сталин и нападение Германии на Советский Союз*; Юрий Гиренко, *Stalin – Tito*; Džeјms Bergvin, *Imperija na Jadranu. Musolinijevo osvajanje Jugoslavije 1941–1943*; Dušan Glišović, *Ivo Andrić – Kraljevina Jugoslavija i Treći Rajh 1939–1941*; Massimo Bucarelli, *Mussolini e la Jugoslavia 1922–1939*; Vjekoslav Cvrle, *Vatikanska diplomacija. Prokoncilski Vatikan u međunarodnim odnosima*; Kosta Nikolić, *Komunisti u Kraljevini Jugoslaviji. Od socijaldemokratije do stalinizma 1919–1941*; Alekseј Timofejev, *Rusi i Drugi svetski rat u Jugoslaviji*; Aleksandar Životić, *Božin Simić o sebi, Župski zbornik*, 3, itd.

Što se tiče istorijskih izvora, tj. arhivske građe (koja nije objavljivana), uglavnom su korišćeni dokumenti iz beogradskih, moskovskih i londonskih arhiva. Tu su dokumenti iz petnaest fondova Arhiva Jugoslavije, zatim dokumenti iz Arhiva Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) i arhivska građa iz Vojnog arhiva. Iz moskovskih arhiva, upotrebljeni su dokumenti iz četiri fonda Ruskog državnog arhiva socijalne i političke istorije i dokumenti iz tri fonda Arhiva Ministarstva inostranih poslova Ruske Federacije. Iz londonskih arhiva, pak, korišćeni su dokumenti iz jednog fonda Nacionalnog arhiva.

Od objavljenih izvora tu su: *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji*, III (priredio Živko Avramovski); *Beloemigracija u Jugoslaviji 1918–1941*, I–II (priredili Toma Milenković i Momčilo Pavlović); *Na prieme u Stalina* (redaktor Anatolij Černobaev); *27 mart. Zbirka dokumenata* (priredili Branko Petranović i Nikola Žutić); *Makedonskoto prašanje vo sovjetskata nadvorešna politika (1922–1940). Dokumenti*, I–II (priredili Vlado Popovski i Lenina Žila); Ivo Andrić, *Diplomatski spisi; Dokumente zum Konflikt mit Jugoslawien und Griechenland* (nepoznati priređivač), itd. Tu su i dnevni i memoari kao, na primer: Wilhelm Keitel, *In the Service of the Third Reich*; Rodoljub Čolaković, *Kazivanje o jednom pokolenju*, I–III; Julian Amery, *Approach March*; Dragoljub Jovanović, *Medaljoni*, I–IV; Milan Stojadinović, *Ni rat ni pakt*; Dragoslav Smiljanić, *Sećanja na jednu diktaturu*; Vladimir Vauhnik, *Nevidljivi front: Borba za očuvanje Jugoslavije*; Pavel Sudoplatov, *Разные дни тайной войны и дипломатии. 1941 год*, i dr. Na kraju, od izvora, tu je i periodika, tj. štampa. Korišćeni su novinski članci iz *Politike*, *Vremena*, *Pravde*, *Ratnika*, *Srpske zore* i *Glasnika srpskog istorijsko-kulturnog društva „Njegoš“*.

Knjiga počinje autorovim predgovorom, posle koga sledi uvod pod naslovom *Kraljevina Jugoslavija pred izazovima „novih i starih prijateljstava“*. Dr Aleksandar Životić je u uvodu pokušao prikazati spoljnopolitičku poziciju Kraljevine Jugoslavije od početka jačanja pokreta koji su na evropskom kontinentu tražili reviziju rezultata Prvog svetskog rata (1914–1918.), dakle od 1933. godine i dolaska na vlast nacista na čelu sa Adolfom Hitlerom u Nemačkoj, pa sve do izbijanja Drugog svetskog rata 1939. godine.

Nakon uvoda sledi glavni tekst rada koji je podeljen na tri poglavlja. Prvo poglavlje knjige (*Početak rata. Jugoslavija i SSSR pred novim izazovima*) podeljeno je na tri podceline. U ovom poglavlju su opisani jugoslovensko-sovjetski (u početku srpsko-sovjetski) odnosi od 1917. do 1939. godine, početak Drugog svetskog rata u Evropi 1939. i odnos Jugoslavije i SSSR-a u takvoj situaciji (naročito povodom sovjetsko-nemačkog pakta i sovjetske intervencije u Poljskoj 1939.). Dalje, opisuju se i odnosi dve zemlje po izbijanju Zimskog rata između SSSR-a i Finske 1939–1940. godine), kao i razvoj jugoslovenskih

stavova prema SSSR-u u pogledu potrebe uspostavljanja diplomatskih odnosa između dve zemlje. Drugo poglavlje, koje nosi naslov *Na novom početku*, koje takođe sadrži tri podceline, opisuje trgovinske pregovore između Jugoslavije i SSSR-a, potpisivanje trgovinskog sporazuma 11. maja 1940. godine (što je predstavljalo svojevrsan uvod u uspostavljanje diplomatskih odnosa), zatim pregovore i uspostavljanje diplomatskih odnosa 24. juna 1940. godine i njihovo učvršćivanje (zajedno sa težnjama i problemima u tom procesu). Naravno, u ovom poglavlju su opisani i razlozi i okolnosti koje su naterale vlade Kraljevine Jugoslavije i Sovjetskog Saveza da stupe u trgovinske odnose i uspostave redovne diplomatske odnose. Treće poglavlje, koje ima četiri podceline, je imenovano kao *Pokušaj savezništva*. U njemu autor analizira politiku SSSR-a prema Jugoslaviji i Balkanskom poluostrvu od početka izbijanja ratnih operacija na tom području, od 28. oktobra 1940. godine, tj. napada Italije na Grčku. Zatim, tu je i analiza sovjetske politike prema Jugoslaviji od početka velikog nemačkog pritiska na Jugoslaviju da pristupi Trojnom paktu (pomenuti pritisak je otpočeo 27. novembra 1940. godine), reakcije na jugoslovensko pristupanje Trojnom paktu 25. marta 1941. i martovski vojni i državni udar 27. marta iste godine. Tu su i sovjetske procene jugoslovenske vojne moći, očajnička jugoslovenska nastojanja da u periodu od 27. marta do 5. aprila 1941, kao i tokom Aprilskog rata (5–18. april 1941), dobije sovjetsku podršku i vojnu pomoć, potpisivanje Ugovora o prijateljstvu i nenapadanju između Kraljevine Jugoslavije i SSSR-a 5. aprila 1941, sovjetska procena uzroka vojnog i političkog sloma Kraljevine Jugoslavije i prekid diplomatskih odnosa Kraljevine Jugoslavije i Sovjetskog Saveza 8. maja 1941. godine.

Knjiga dr Aleksandra Životića o jugoslovensko-sovjetskim odnosima na početku Drugog svetskog rata zaista je vredna pažnje. Iz nje se iščitavaju istorijski događaji koji nisu mnogo bili u žiži javnosti. Ova knjiga predstavlja izvanrednu priliku da se javnost s njima, konačno, upozna.

Međutim, moramo staviti i jednu ozbiljnu primedbu redakcijskog karaktera. Naime, u knjizi je prisutan priličan broj slovnih i gramatičkih grešaka, što donekle kvari pozitivan utisak o ovom delu. Očigledno da tekst nije uopšte lektorisan ili je to urađeno krajnje neprofesionalno. Smatramo da je ovako nešto nedopustivo za izdavačku kuću „Filip Višnjić“ i da ovakve greške ne bi trebalo da se događaju. Ipak, sve u svemu, kako smo već napomenuli, ova knjiga je vredna pažnje i predstavlja dragoceno štivo za proučavanje srpsko/jugoslovensko-rusko/sovjetskih odnosa.

Nakon glavnog teksta, slede autorov zaključak i rezimei na engleskom i ruskom jeziku. Na samom kraju su spisak izvora i literature, sadržaj i katalogizacija knjige u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu. Knjiga ne sadrži nikakve fotografije, tabele i slično. Tiraž knjige je 500 primeraka, a izdavač i izvršni izdavač je izdavačka kuća „Filip Višnjić“ iz Beograda.